

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

Marknadskontroll av byggprodukter

Slutrapport för gipsskivor

Marknadskontroll av byggprodukter

Slutrapport för gipsskivor

Titel: Marknadskontroll av byggprodukter – slutrapport för gipsskivor
Boverket, januari 2019
Diarienummer: 3.5.4 950/2016

Webbplats: www.boverket.se/mk

Telefon: 0455-35 30 00
Postadress: Boverket, Box 534, 371 23 Karlskrona

Rapporten finns i pdf-format på Boverkets webbplats.
Den kan också tas fram i alternativt format på begäran.

Förord

Boverket är ansvarig myndighet för marknadskontroll av byggprodukter som tillhandahålls på den svenska marknaden. Syftet med Boverkets marknadskontroll är att säkerställa att produkterna uppfyller gällande krav i lagstiftningen och inte utgör en risk för människors hälsa och säkerhet. Om Boverket upptäcker att någon produkt inte uppfyller kraven begär Boverket i första hand rättelse av den ekonomiska aktör som tillhandahåller produkten på marknaden.

Denna rapport avslutar Boverkets marknadskontrollprojekt avseende gipsskivor. Projektet har omfattat provning och dokumentationskontroll av tio gipsskivor som finns på den svenska marknaden. Skivorna köptes in från sju företag.

Slutrapporten är sammanställd av utredaren Björn Svensson i samarbete med utredarna Krister Svensson och Tove Korske på Tillsynsenheten.

Karlskrona januari 2019

Peter Fransson
avdelningschef

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund.....	6
Inledande uppgifter	6
Metod	8
Provning.....	10
Provningsresultat.....	10
Dokumentationskontroll.....	11
Resultat av dokumentationskontrollen	11
Slutsatser	14

Sammanfattning

Denna rapport avslutar Boverkets marknadskontrollärende avseende gipsskivor. Rapporten är sammanställd av utredaren Björn Svensson i samarbete med utredarna Krister Svensson och Tove Korske på Tillsynsenheten.

Syftet med marknadskontrollen var att säkerställa att de gipsskivor som tillhandahålls i Sverige uppnår angiven prestanda och uppfyller gällande formella krav.

Inom ramen för detta projekt kontrollerades tio produkttyper från nio företag. Gipsskivorna köptes in från sju distributörer. Provningarna av dessa produkter visade att samtliga uppnådde angiven prestanda. Däremot konstaterades vissa formella brister. För samtliga ekonomiska aktörer gjordes dokumentationskontroll. De aktörer som hade brister i sin dokumentation kontaktades och fick tillfälle att korrigera bristerna. I tre fall kontaktades tillverkaren av skivorna för kommunikation om korrigeringar i dokumentationen.

Mot bakgrund av genomförda kontroller och resultatet av kontakterna med de berörda ekonomiska aktörerna finner Boverket att projektet kan avslutas.

Bakgrund

Under perioden maj 2016 till januari 2019 har Boverket utfört marknadskontroll av gipsskivor som tillhandahölls på den svenska marknaden.

Det finns gipsskivor av olika slag för olika ändamål. De vanligaste typerna är kartongklädda gipsskivor, fibergipsskivor och gipsbaserade våtrumsskivor. Gipsskivor är tunna skivor av gips, som används i bland annat tak och väggar i byggnader. De har ljud- och brandhämmande egenskaper och kan monteras i ett eller flera lager beroende på vad byggherren vill uppnå i dessa avseenden.

Den 1 juli 2013 blev EU:s byggproduktförordning¹ tillämplig fullt ut. Byggproduktförordningen medför krav på prestandadeklaration och CE-märkning av byggprodukter som omfattas av en harmoniserad standard, däribland gipsskivor. När de nya reglerna hade införts bestämdes det att Boverket skulle starta ett marknadskontrollprojekt om gipsskivor. En viktig parameter var att kontrollera hur prestandan avseende fukt- och värmeisoleringsegenskaperna uppfylldes för kartongklädda gipsskivor. Produktgruppen gipsskivor togs in i Boverkets marknadskontrollplan för år 2016. Inför projektstarten gjordes en kartläggning av marknaden för gipsskivor i Sverige. Det konstaterades att en omfattande produktutveckling hade skett inom produktområdet.

Projektet inleddes i maj 2016 och omfattade såväl provning som dokumentationskontroll av olika gipsskivor. Provningsresultaten inkom till Boverket i september 2017. Då gjorde Boverket en samlad bedömning av provningsresultaten och dokumentationen och började kommunicera med de berörda ekonomiska aktörerna.

Resultatet av marknadskontrollen redovisas nu i denna slutrapport.

Inledande uppgifter

Krav på dokumentation

Byggprodukter som omfattas av en harmoniserad standard vars samexistensperiod har gått ut ska ha en prestandadeklaration och vara CE-märkta för att få säljas. Gipsskivor av olika slag omfattas av någon av de

¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 305/2011 av den 9 mars 2011 om fastställande av harmoniserade villkor för saluföring av byggprodukter och om upphävande av rådets direktiv 89/106/EG (*enl. skrivelsen i förordningen, men ni har kanske sett annat*).

fyra harmoniserade standarder som listas längre fram i rapporten och ska således åtföljas av den dokumentation som krävs enligt byggproduktförordningen.

Det är tillverkarens ansvar att upprätta prestandadeklarerationer för de produkttyper som den sätter på marknaden. De formella kraven på prestandadeklarationens innehåll finns i artikel 6 byggproduktförordningen och de väsentliga egenskaperna anges i den tillämpliga standardens ZA-bilaga. Prestandadeklarationen ska vara på svenska för produkter som säljs i Sverige.

CE-märkningen är i princip en sammanfattning av prestandadeklarationen och ska i möjligaste mån sitta på produkten. Vid försäljning av förpackningar som innehåller flera skivor är det tillräckligt med en märkning på förpackningen. De formella kraven på CE-märkning finns i artikel 9 byggproduktförordningen. CE-märkningen bör vara skriven på svenska.

Som grund för prestandadeklarationen och CE-märkningen ska tillverkaren upprätta all nödvändig teknisk dokumentation som föreskrivs enligt tillämpligt system för bedömning och fortlöpande kontroll av prestanda.

Olika väsentliga egenskaper hos gipsskivor omfattas av olika system för bedömning och fortlöpande kontroll av prestanda. Det innebär att det krävs olika grader av tredjepartsinblandning beroende på vilken egenskap och vilken avsedd användning det är frågan om. Reaktion vid brandpåverkan och skjuvhållfasthet är typiskt sett sådana egenskaper som kräver någon grad av tredjepartsinblandning. Det flesta andra egenskaperna är föremål för system 4, och då krävs ingen inblandning av tredje part. Kontrollsystemen är beskrivna i bilaga V till byggproduktförordningen.

Vilka system som är tillämpliga för vilka egenskaper framgår av EU-kommissionens beslut.²

Urval av produkter

Tio produkttyper ingick i kontrollen och sammanlagt nio ekonomiska aktörer kontrollerades. Av dessa var tre tillverkare och sex distributörer. Samtliga gipsskivor köptes in från distributörer.

Urvalet till Boverkets marknadskontroll byggde på en kartläggning av marknaden. Kartläggningen visade att de vanligaste typerna är kartongklädda gipsskivor, fibergipsskivor och gipsbaserade våtrumsskivor.

² 95/467/EG OJ L 268, 10.11.1995, p. 29, korrigerat genom 2001/596/EG, OJ L 209 p. 33, 2.8.2001 och 2002/592/EG, OJ L 192, p. 57, 20.7.2002.

Kontrollen omfattade därför en blandning av olika typer av gipsskivor från såväl svenska som utländska tillverkare. Urvalet får därmed anses vara representativt för hela marknaden.

Urvalet tog även hänsyn till tillämpliga system för bedömning och förlöpande kontroll av prestanda. Produkter som inte har någon tredjepartsgranskning av tillverkningskontrollen är intressanta att prova ur marknadskontrollsynpunkt för att se om de uppvisar en kontinuerlig³ prestanda. Det innebär att endast gipsskivor som omfattas av system 3 och/eller 4 valdes ut för kontroll.

Aktuella harmoniserade standarder

Nedan följer vilka olika standarder som varit aktuella under projektet (*eller den text som beskriver uppräknningen*).

SS-EN 520:2004+A1:2009 Gipsskivor – Definitioner, krav och provning.

SS-EN 14190:2014 Gipsskivor – Produkter förädlade genom tillskärning, profilering, laminering och liknande – Definitioner, krav och provningsmetoder.

SS-EN 15283-1:2008+A1:2009 Fibergipsskivor – Definitioner, krav och provningsmetoder – Del 1: Skivor armerade med duk.

SS-EN 15283-2:2008+A1:2009 Fibergipsskivor – Definitioner, krav och provningsmetoder – Del 2: Skivor armerade med icke sammanhängande fibrer.

Metod

Boverket begärde in dokumentation i form av prestandadeklaration, CE-märkning, bruksanvisning och säkerhetsföreskrifter från samtliga ekonomiska aktörer som ingick i kontrollen. Boverket kontrollerade prestandadeklarationerna och CE-märkningarna utifrån de krav som ställs i byggproduktförordningen och utifrån den relevanta harmoniserade standardens ZA-bilaga. I förekommande fall kontrollerade Boverket även att den underliggande tekniska dokumentationen fanns och att den var korrekt.

Efter att Boverket fått in den begärda dokumentationen från de ekonomiska aktörerna gjorde Boverket en samlad bedömning. Därefter tog Boverket fram ett informationsblad som innehåller ett förslag på hur en pre-

³ Löpande kontroll av produkternas prestanda för att säkerställa att de uppfyller det som tillverkaren har utfäst i prestandadeklarationen.

standadeklARATION och en CE-märkning skulle kunna vara utformad. Informationsbladet är även publicerat på Boverkets webbplats.⁴

Boverket köpte även in tio produkttyper för kontroll och skickade dessa till det upphandlade provningslaboratoriet. Provningsresultaten jämfördes med angiven prestanda.

Under projektets gång gjorde Boverket några avstämningar med marknadskontrollmyndigheterna i andra EU-länder för att säkerställa en enhetlig tillämpning av regelverket.

Avstämningarna har skett på olika sätt. Boverket har använt nätverket inom det europeiska samarbetsforumet AdCo-CPR⁵ för att via e-post samla in erfarenheter. Boverket fick svar från fem⁶ marknadskontrollmyndigheter.

Under ett av mötena⁷ inom ramen för AdCo-CPR presenterade Boverket sitt förslag på informationsblad som innehåller ett exempel på hur en prestandadeklARATION ska utformas. Syftet var att förankra Boverkets bedömning av hur de systemberoende egenskaperna ska redovisas för att säkerställa en enhetlig tillämpning av regelverket. Österrikes, CEN:s och Europeiska kommissionens representant gav kommentarer.

Därefter fick tillverkarna informationsbladet tillsammans med en begäran om att korrigera dokumentationen. Boverket bedömde därefter den omarbetade dokumentationen.

⁴<https://www.boverket.se/contentassets/3206e6a3a080477c85364c878a455e26/informationsblad-gipsskivor.pdf>

⁵AdCo-CPR står för Administrative Cooperation Group Construction products regulation.

⁶Österrike, Tyskland, Belgien, Slovenien och Storbritannien.

⁷22nd AdCo-CPR Meeting, den 14–15 november 2017.

Provning

Boverket lät två provningsinstitut, som är anmälda organ mot de tillämpliga harmoniserade standarderna, prova tio produkttyper avseende följande väsentliga egenskaper.

- Skjuvhållfasthet
- Böjhållfasthet
- Ånggenomsläplighet
- Värmemotstånd
- Reaktion vid brandpåverkan

Samtliga provningar utfördes under ackreditering och i enlighet med relevanta harmoniserade provningsmetoder.

Provningsresultat

Provningarna visade att samtliga produkttyper uppnådde angiven prestanda för alla de provade egenskaperna. En av skivorna hamnade på den nedre gränsen när det gäller böjhållfastheten, men fortfarande inom toleransintervallet.

Dokumentationskontroll

Resultat av dokumentationskontrollen

Boverket begärde in prestandadeklarationer, CE-märkningar och underliggande teknisk dokumentation. Samtliga produkter hade all nödvändig dokumentation. Däremot innehöll prestandadeklarationerna och CE-märkningarna några mindre allvarliga brister, som ändå behövde korrigeras för att undvika otydligheter i framtiden.

Bristerna i dokumentationen beskrivs under respektive rubrik nedan.

Efter kommunikation med de berörda aktörerna har de genomfört eller påbörjat genomförandet av nödvändiga rättelser.

Bland de kontrollerade produkttyperna fanns ett flertal produkter där tillverkaren var ett utländskt företag och distributören ett svenskt företag. I alla fall utom ett begränsades kontakten till kommunikation med den svenska aktören. I regel är det lättare för marknadskontrollmyndigheten att kommunicera direkt med den svenska distributören, men svårare att få till stånd en ändring av dokumentationen (som görs av tillverkaren). Myndigheten har begränsade möjligheter att agera mot företag utanför den egna staten. I ett fall påbörjades ett storskaligt arbete med dokumentationen för en hel produktserie av en tillverkare. Det kombinerades med att en åtgärdsplan presenterades för Boverket.

I några fall avslutades ärenden på grund av att de kontrollerade produkttyperna slutat säljas under marknadskontrollprojektets gång.

Prestandadeklaration

Det vanligaste felet var bristfällig redovisning av de systemberoende egenskaperna (slaghållfasthet, luftljudsisolering och ljudabsorption).

Prestandan för de systemberoende egenskaperna påverkas av vilket vägg-system som gipsskivan ingår i. Med system avses den kombination av andra plattor, isolering och dylikt som gipsplattan omges av efter att den monterats.

I stället för att redovisa prestandan eller skriva NPD (för att visa att ingen prestanda har fastställts) hade vissa tillverkare valt att hänvisa till en webbplats där kunden kunde hitta mer information om prestandan för produkten. Tillverkarna hänvisade till en allmän webbplats, t.ex. företagets startsida, vilket inte är lämpligt. Detta eftersom kunden kanske inte kommer att kunna identifiera rätt information.

Om egenskapen av praktiska skäl inte kan redovisas i form av ett specifikt värde i prestandadeklarationen får tillverkaren hänvisa till en webbsida, men endast om hänvisningen är tillräckligt specifik och endast om tillverkaren kan garantera att sidan kommer att finnas tillgänglig i tio år efter att det sista exemplaret av produkttypen har satts på marknaden. Den specifika webbplats som prestandadeklarationen hänvisar till ska alltså behandlas som en elektronisk prestandadeklaration.

Ytterligare ett vanligt fel var att de väsentliga egenskaperna var redovisade på ett bristfälligt sätt. Bland annat att namnet på egenskapen endast angavs i form av en symbol. Namnet på samtliga väsentliga egenskaper ska listas i prestandadeklarationen. Namnet får kombineras med tillhörande symbol, men att enbart ange symbolen är inte tillräckligt. Egenskaperna ska finnas på svenska, men det är tillåtet att även ange dem på ett annat språk bredvid den svenska termen.

Några av prestandadeklarationerna uppfyllde inte gällande språkkrav, vilket inte är unikt för den här branschen. Tvärtom är detta tämligen vanligt när försäljning av utlandstillverkade produkter sker genom distributörer.

CE-märkning

Det vanligaste felet var bristfällig redovisning av systemberoende egenskaper (slaghållfasthet, luftljudsisolering, ljudabsorption), på samma sätt som i prestandadeklarationerna. Om ett konkret värde inte kan redovisas i CE-märkningen av praktiska skäl ska tillverkarens hänvisning till annan dokumentation (webbplats, broschyr eller dylikt) vara så specifik som möjligt. Av informationsbladet framgår att Boverket accepterar att tillverkaren på CE-märkningen gör en tydlig hänvisning till prestandadeklarationen i stället för att direkt på CE-märkningen redovisa de systemberoende egenskaperna. Det här förutsätter att prestandadeklarationen är tydlig.

Ytterligare ett problem som uppmärksammades var avsaknad av märkning direkt på skivan vid försäljning av enskilda skivor. Detta problem aktualiseras särskilt när gipsskivor i en förpackning tas ut och sammanförs med gipsskivor från andra förpackningar. Vid försäljning av förpackningar innehållande flera skivor räcker det med en märkning på förpackningen, men så fort förpackningen bryts följer märkningen inte med. De berörda ekonomiska aktörerna åtog sig därför att se över möjligheten att sätta hela CE-märkningen på varje skiva i stället för bara på förpackningen.

Ytterligare en observation som gjordes var att några CE-märkningar saknade en tydlig koppling till prestandadeklarationen. Det visade sig genom att prestandadeklarationens nummer inte fanns med och/eller att hänvisningen till produkttypens unika identifikationskod inte var tillräckligt specifik. Det är dock inget unikt för den här branschen utan har uppmärksammats i så gott som samtliga marknadskontrollprojekt som Boverket utfört.

Slutsatser

Projektet inleddes alltså främst i syfte att kontrollera fukt- och värmeisoleringsegenskaperna hos gipsskivor samt omfattade såväl provning som dokumentationskontroll.

Provningsen visade inga större avvikelser från deklarerad prestanda hos någon av produkttyperna, vilket får anses vara ett gott resultat.

Dokumentationskontrollen visade vissa problem när det gäller deklARATION av systemberoende egenskaper (slaghållfasthet, luftljudsisolering, ljudabsorption). Tillverkarna hänvisade till en allmän webbplats för hela företaget, vilket bedömdes olämpligt då det kan innebära svårigheter för slutkunden att hitta information om dessa egenskaper.

Slutsatsen blev att om vissa egenskaper av praktiska skäl inte kan redovisas i form av ett specifikt värde i prestandadeklARATIONEN får tillverkaren hänvisa till exempelvis en specifik webbsida. Tillverkaren måste dock kunna garantera att sidan kommer att finnas tillgänglig i tio år efter att det sista exemplaret av produkttypen har satts på marknaden. Denna tolkning är förankrad med den europeiska samarbetsgruppen för marknadskontrollmyndigheter, AdCo-CPR. Det kan vara påkallat att så småningom kontrollera efterlevnaden av dessa bestämmelser

När det gäller CE-märkning identifierades vissa potentiella problem. Enligt byggproduktförordningen ska CE-märkningen i största möjliga mån sitta på produkten. Vid försäljning av förpackningar med flera skivor räcker det dock med en märkning på förpackningen. Detta innebär ett uppenbart problem när en förpackning bryts vid försäljning av enstaka skivor, eftersom märkningen då inte följer med. Det kan innebära problem vid kundens mottagningskontroll. Boverket har informerat de berörda ekonomiska aktörerna om problemet. Det finns anledning att i framtiden kontrollera hur de ekonomiska aktörerna har arbetat med den här frågan.

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se